

*В.м.
А-95*

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Ахтирська Наталія Миколаївна

УДК 343.985.

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА:
ПРИНЦИПИ І ФУНКЦІЇ**

Спеціальність 12.00.09. — Кримінальний процес
та криміналістика; судова експертиза.

*Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук*

Харків — 1998

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан криміногенної ситуації в державі характеризується зростанням злочинів. Злочинність стала одним із факторів, що погрожують національній безпеці держави.

Відповідно до вимог Указу Президента України від 5 серпня 1996 р. №628 “Про додаткові заходи щодо зміцнення законності і правопорядку в Україні” Кабінетом Міністрів розроблена “Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996 – 2000 роки”.

Програма визначає основним стратегічним завданням удосконалювання практичної діяльності відповідних органів в зміцненні правопорядку та законності.

Криміналістична тактика озброює слідчих, осіб, що здійснюють дізнання, судові органи системою тактичних прийомів і наукових рекомендацій, які дозволяють найбільш ефективно використовувати можливості кожної слідчої дії та оперативно-розшукових заходів.

Принципи криміналістичної тактики є початковими положеннями, які обумовлюють розвиток і функціонування тактики. Їх основні функції виявляються в акумулюванні досягнень теорії і практики, оптимальній розробці тактичних прийомів, які сприяють ефективному розкриттю і попередженню злочинів.

Принципи криміналістичної тактики – це основний визначник тих прийомів, котрі розроблюються тактикою і забираються нею для свого озброювання.

Проблеми криміналістичної тактики досить досконало були розглянуті плеядою вчених: Белкіним Р.С., Бахіним В.П., Богинським В.Є., Васильєвим А.М., Горським Г.Ф., Гусаковим А.Н., Доспуловим Г.Г., Драпкіним Л.Я., Дуловим О.В., Ершовим А.А., Карнеєвою Л.М., Колесніченко О.Н., Колмаковим В.П., Комісаровим В.І., Коноваловою В.О., Кузьмичовим В.С., Образцовим В.А., Порубовим М.І., Ратиновим А.Р., Строговичем М.С., Шепітько В.Ю., Якубович Н.А., Якушиным С.Ю. Але деякі аспекти криміналістичної тактики, що зумовлені новим правовим простором, варто та доцільно з’ясувати в сучасному ракурсі.

Викладене вище утворило передумови для проведення наукового дослідження актуальної теми, обраної для даної дисертації.

Зв’язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження базується на планах наукових досліджень

Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого та її кафедри криміналістики згідно з "Комплексною цільовою програмою боротьби зі злочинністю на 1996 – 2000 роки", затвердженою Указом Президента України 17 вересня 1996 р.

Об'єкт дослідження: законодавство України, що регулює проведення слідчих дій, оперативно-розшукових заходів і судового слідства; практика застосування прийомів криміналістичної тактики.

Предмет дослідження: сутність принципів і функцій криміналістичної тактики, історія їх виникнення, генезис формування та перспективи розвитку.

Мета і завдання дослідження. Дослідження має за мету на підставі основних положень теорії криміналістичної тактики узагальнення й аналіз слідчої та судової практики, розробку принципів і функцій криміналістичної тактики.

Зазначена мета окреслила такі завдання дослідження:

1. Вивчити основні положення законодавства України, закордонних країн, міжнародних актів, що регулюють практику слідчої та оперативно-розшукової діяльності.
2. Проаналізувати практику застосування рекомендацій криміналістичної тактики, додержання принципів, установити функції, що здійснюються нею.
3. Розробити та описати сутність принципів і функцій криміналістичної тактики, рекомендації по удосконаленню законодавства, що регулює даний аспект проблеми, учбового процесу та практичної діяльності.

Методологічну базу дисертації складають різні наукові методи. Насамперед, діалектичний, юридичний (догматичний) метод, властивий юриспруденції, системний аналіз, порівняльний та історичний метод.

Емпірична база дослідження. Емпіричну базу дослідження складають результати анкетування та інтерв'ювання 350 робітників слідства та прокуратури, у тому числі тих, які навчались в Інституті підвищення кваліфікації Генеральної Прокуратури України, а також результати аналізу 200 карних справ.

Наукова новизна отриманих результатів міститься в визначенні сутності принципів, їх системи і функцій в криміналістичній тактиці, викладенні їх ролі в аспекті узгодження та відповідності з новими законодавчими актами: Законами “Про організаційні та правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про оперативно-розшукову діяльність” і міжнародними правовими актами, а також в формулюванні рекомендацій по поглибленому вивченню прогностичної функції криміналістичної тактики як перспективному напрямку.

На захист виносяться такі положення:

1. Концепція теоретичних основ криміналістичної тактики.
2. Сутність принципів криміналістичної тактики в сучасному правовому просторі.
3. Сутність функцій криміналістичної тактики.
4. Взаємодія принципів криміналістичної тактики в правозастосовчій діяльності.

Наукове і практичне значення полягає в тому, що робота удає з себе аналіз наукових поглядів про основоположні ідеї криміналістичної тактики, її функції, узагальнення сучасного стану практичної діяльності органів слідства; містить рекомендації по застосуванню спеціальних знань в криміналістичній тактиці з урахуванням методики розслідування окремих видів злочинів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і практичні рекомендації відображені в опублікованих роботах дисертанта, виступах на науково-практичних конференціях (м. Луганськ, 1997), конференціях, що проводились Науково-дослідним інститутом вивчення проблем злочинності Академії правових наук України (м. Харків, 1997).

Матеріали дисертації використовуються в навчальному процесі по криміналістиці Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого.

Публікації. Основні положення дисертації викладені в 3 наукових статтях і 4 тезах.

Структура дисертації. Згідно з заданими цілями і предметом дослідження дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, які

включають дванадцять підрозділів, і висновків.

Повний обсяг дисертації складає 167 сторінок, перелік використаних літературних джерел – 13 сторінок (158 найменувань).

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність проведеного в роботі дослідження в аспекті формування принципів криміналістичної тактики, її функцій в новому правовому просторі, з урахуванням нових тенденцій, досягнень науки та техніки, визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, практичне значення одержаних результатів, теоретичні та нормативні основи, наукова новизна та положення, що виносяться на захист.

Розділ 1. “Предмет та структура криміналістичної тактики” складається з двох підрозділів.

У першому підрозділі розглядається предмет криміналістичної тактики. Криміналістична тактика як розділ криміналістики була предметом дослідження в перших роботах криміналістів. Накопичення емпіричного матеріалу, досвід застосування в боротьбі зі злочинністю криміналістичних засобів та методів дозволили розвивати криміналістичну теорію в напрямку узагальнення практики слідчих органів.

Теоретичні дискусії дозволили сформулювати сутність та завдання криміналістичної тактики. Криміналістична тактика розглядається як самостійна частина криміналістики, що включає в свій зміст питання планування та організації розслідування, вчення про слідчі версії як метод пізнання, а також тактику проведення окремих процесуальних дій.

В криміналістичній тактиці як цілісній системі виділяють два аспекти:

1) криміналістична тактика як зміст;

2) криміналістична тактика як функція (засіб) регулювання специфічних взаємовідносин в сфері попереднього розслідування.

Криміналістична тактика, виходячі з цього, визначалась по-різному, не існувало єдності поглядів на сутність структури та її предмет.

В підрозділі запропоноване визначення криміналістичної тактики як розділу науки криміналістики, що являє собою цілісну динамічну систему організаційних, психологічних, поведінкових, факторних закономірностей, що ґрунтуються на комплексі наукових положень, вимог закону та принципів моралі, в процесі виявлення джерела, одержання і використання криміналістично значимої інформації при проведенні окремої слідчої дії або

судового дослідження.

У другому підрозділі визначена структура криміналістичної тактики.

В науковій теорії перехід від опису до пояснення, від явищ до сутності співпадає з пізнанням структури досліджуваних систем і процесів. Структура – це будова, внутрішня форма організації системи, що виступає як єдність ustalених взаємовідносин між її елементами.

В криміналістичній літературі важливе місце посідає визначення структури криміналістичної тактики. При фундаментальному розгляді теоретичних проблем рекомендовано розглядати три напрямки:

- 1) загальні положення (принципи версії та планування розслідування);
- 2) тактика проведення окремих процесуальних дій;
- 3) специфіка тактики слідчих дій при розслідуванні окремих видів злочинів, криміналістичне вчення про розшук, вивчення особи підозрюваного.

В загальну частину входять загальні положення (предмет, зміст) криміналістичної тактики. Для криміналістичної тактики характерним є розгляд в загальній частині організаційних принципів діяльності по найбільш раціональному проведенню слідчих дій, вчення про слідчі версії та планування розслідування, рекомендації щодо ефективного використання сучасних науково-технічних засобів та спеціальних знань, взаємодія слідчого з органами дізнання, розшукова та попереджувальна діяльність слідчого. Особлива частина криміналістичної тактики розробляє прийоми та методи проведення процесуальних дій.

Досягнення кінцевого результату та поставленої законом мети набуває характеру тактичної задачі. За своїм змістом вони розглядаються як інформаційно-пізнавальні та організаційно-технічні. Перші з них спрямовані на одержання криміналістично значимої інформації, її аналіз та використання, другі забезпечують процес розслідування шляхом створення необхідних умов. Сукупність тактичних задач є вихідною базою розробки моделі розслідування конкретного злочину за допомогою тактичних засобів.

На вибір тактичних засобів впливає слідча ситуація, тобто обстановка, в якій відбувається процес доказування. Слідчі ситуації диференціюються на: 1) проблемні; 2) конфліктні; 3) ситуації тактичного ризику; 4) організаційно-неузгоджені ситуації; 5) комбіновані.

Зміст криміналістичної тактики найбільш повно розкривається поняттям тактичного прийому, який визначає рівень наближення наукових рекомендацій до практики рішення завдань кримінального судочинства.

Аналіз різних точок зору дозволяє зробити висновок про те, що розумі-

ючи тактичний прийом як наукову рекомендацію, вчені підкреслюють науковість тактики. Формулюючи тактичний прийом як спосіб дії, переносять акцент на слідчу та судову практику, котрі є джерелом наукових розробок.

Змінення ситуації процесуальної дії вимагає використання відповідної системи тактичних прийомів, а значить дає можливість застосування деяких систем операцій, що ведуть до рішення завдань даного типу, тобто дозволяють використовувати алгоритм.

Розділ 2. "Теоретичні основи криміналістичної тактики" складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі обґрунтовується зв'язок криміналістичної тактики з кримінально-процесуальним правом.

Просліджується взаємовплив криміналістичної тактики та кримінально-процесуального права в процесі формування тактичних прийомів та слідчих дій. Криміналістична тактика в цьому сенсі більш мобільна щодо обґрунтування концепцій, бо вона зумовлюється діючою практикою розслідування.

Кримінально-процесуальне право чинить обмежуючий вплив в плані розумного та законного пошуку та використання засобів виявлення доказів.

Слідча практика, як і практика судового розслідування, в своєму творчому пошуку не завжди буває правильно орієнтована на соціальні та процесуальні наслідки використання дій та формування тактичних прийомів і методів.

Псевдонаукові методи розкриття злочинів, апаратура, що діагностує реакцію особи, наприклад, при обшуку, допиту, не можуть бути розглянуті не лише як прийняті, але й як припустимі.

Регулятивна функція кримінального процесу передбачає доказування шляхом збору доказів в рамках процесуальної діяльності.

Вимоги кримінально-процесуального права мають не лише характер, що визначає діяльність, але й забороняючий, маються на увазі гарантії прав особи в процесі.

Таким чином, вплив теоретичних положень кримінально-процесуального права набуває не тільки спонукаючого до розвитку криміналістичної тактики характеру, але й обмежуючого її в тих тенденціях, котрі суперечать науковим рекомендаціям і принципам етики.

Удосконалення кримінально-процесуального законодавства вимагає розробки нових тактичних прийомів, котрі відповідали б основним міжнародним актам, таким як "Кодекс поведінки посадових осіб в підтриманні

правопорядку” (резолюція ООН від 17 грудня 1979 р.), “Основні принципи поводження з ув’язненими” (резолюція ООН від 14 грудня 1990 р.), “Правила ООН відносно захисту неповнолітніх, позбавлених волі” (резолюція ООН від 14 грудня 1990 р.).

У другому підрозділі визначаються психологічні засади криміналістичної тактики.

На сучасному етапі суспільного розвитку психологія займає ключову позицію в системі наук. На думку академіка Б.М. Кедрова, психологія знаходиться в центрі трикутника, на вершині якого розташовані природничі науки.

Психологічна атмосфера, що створюється в ході розслідування та судового розгляду, є особливо визначальною, бо судді та слідчому часто доводиться працювати в конфліктних ситуаціях, долати протидію зацікавлених осіб, застосовувати різноманітні допустимі з точки зору закону і професійної етики прийоми і методи психології спілкування.

Злочин – це акт, в якому проявляються складні соціальні, економічні, психологічні й інші фактори. Глибоке дослідження вказаних аспектів вимагає психологічного аналізу особи та юридичної діяльності, яка опирається на вивчення основних психологічних явищ, процесів, станів, їх особливостей в правовій сфері (потреби, мотиви, цілі, темперамент, соціальна спрямованість та другі характеристики особи).

Середовище впливає на особу, трансформує фактори мікросередовища в ознаки особи. Так, організована злочинна група, залучаючи до скоєння злочину особу, вчинює криміналізацію особи. Елементами психології колективу є традиції, імітація суспільної думки, котрі необхідно розпізнати, використати для встановлення контакту, подолання конфлікту з членами організованих злочинних формувань, як суб’єктами особливої підсистеми відносин.

Специфіка тактики проведення процесуальних дій зумовлюється національними, релігійними та іншими особливостями. Тому рішення завдань пошуку додаткових тактичних рекомендацій вимагає глибоких спеціальних досліджень не лише юристів, але й демографів, етнографів, істориків, філософів, психологів.

У третьому підрозділі характеризуються моральні засади криміналістичної тактики.

На протязі багатьох століть юристи звертались до моральних принципів діяльності органів правосуддя, намагалися з цих позицій підійти до рішення

проблем справедливості та об'єктивності в розслідуванні злочинів – проблем правового та морального виховання.

Оскільки тактичні прийоми відносяться до сфери дій, які не регламентовані законом, існує проблема співвідношення тактичних прийомів та норм моралі, в тому числі й судово-етичних норм.

Сам по собі тактичний прийом, за виключенням деяких рекомендацій, що визивають сумніви в моральній допустимості, відповідає вимогам моралі, так як він формується і рекомендується. Але, конкретні тактичні ситуації, як і способи використання тактичного прийому, можуть викликати порушення припису моралі. Тут інколи має значення тонкий відтінок манери використання тактичного прийому.

В умовах побудови правової системи України особливе значення набуває проблема зв'язку права і моралі. В реальному житті ці поняття функціонують, взаємно доповнюючи та збагачуючи одне одного.

В міжнародних правових актах містяться норми, що закріплюють моральні та етичні засади здійснення правосуддя. Так, “Декларація прав людини” (ст. 5) проголошує, що ніхто не повинен підлягати тортурам, жорстокому, або принижуючому гідність поводженню та покаранню.

Комплексною цільовою програмою боротьби зі злочинністю на 1996 – 2000 роки передбачена підготовка положень про приведення національного законодавства та відомчої нормативно-правової бази в відповідність Конституції України, враховуючи при цьому європейські стандарти й зарубіжний досвід в сфері боротьби зі злочинністю, в зміцненні законності і правопорядку.

Розділ 3. “Принципи криміналістичної тактики” складається з чотирьох підрозділів.

У першому підрозділі розглядається принцип законності.

Принцип законності має високий ступінь імперативності, що відображає сукупність вимог, які пред'являються тактичним прийомам.

Законність – конституційний принцип. Конституція України (ст. 8) проголошує: “В Україні визначається і діє принцип верховенства права”. Органи законодавчої, виконавчої і судової влади виконують свої повноваження в установлених діючою Конституцією межах в відповідності з законами України.

Ідея законності як одного з важливіших елементів демократії міститься і в інших статтях Конституції України, зокрема в статтях, присвячених захисту прав, свобод, законних інтересів громадян.

Щодо питання про законність тактичних прийомів в сенсі їх спів -

відношення з вимогами кримінально-процесуального законодавства існують дві точки зору, згідно з якими тактичні прийоми розглядаються як не володіючі ознакою обов'язковості і що мають обов'язковий характер лише в тих випадках, коли вони найшли своє закріплення в нормах кримінально-процесуального закону.

Криміналісти вважають, що прийняті законом, розроблені криміналістикою окремі прийоми втратили роль тактичних прийомів і стали приписами закону.

Законність в використанні тактичних прийомів – не перенесення тактичних прийомів в законодавчі акти, а їх формування й використання, що відповідає вимогам закону й здійснюється в рамках правил, установлених законом.

У другому підрозділі визначається принцип науковості криміналістичної тактики.

Успішне рішення складної соціальної проблеми, якою є боротьба зі злочинністю, можливе лише на строго науковій основі. Тому в практиці попередження та розкриття злочинів правоохоронні органи використовують широкий арсенал наукових методів і технічних засобів.

В криміналістичній тактиці законність, науковість, динамічність, моральний характер, обумовленість слідчою ситуацією, універсальність, виборність є принципами. Їх значення для теорії та практичної діяльності полягає в наступному: вони визначають розвиток теорії тактики; є джерелом розробок нових тактичних прийомів; акумулюють досягнення теорії та практики; визначають можливості їх використання; зумовлюють застосування тактичних прийомів в методиці розслідування окремих видів злочинів.

Тактичні прийоми повинні відповідати вимогам науковості, тобто базуватися на системі достовірних доказів певних процесів. Це означає конструювання тактичних прийомів, за яким основними положеннями є наукові положення інших галузей знань або наукові положення криміналістичної тактики.

Вимоги науковості тактики можливо розглядати в трьох аспектах:

- 1) інтерпретація наукових свідчень даних інших наук відносно завдань криміналістичної тактики;
- 2) розвиток власне тактичних прийомів, що базуються на теоретичних положеннях тактики;
- 3) наукове обґрунтування результатів слідчої практики.

У третьому підрозділі з'ясовується сутність принципу динамічності.

Тактичні прийоми можуть виконувати свою пізнавальну та організаційну роль тільки в тому випадку, коли вони будуть мати ознаку пластичності, рухомості. Ця особливість є необхідною умовою, що визначає їх дієвість і можливість використання в різних ситуаціях, які виникають в процесі розслідування та судового розгляду.

Динамічність знаходить свій прояв в трьох аспектах:

- 1) послідовність використання тактичних прийомів;
- 2) різноманітне їх поєднання;
- 3) взаємозамінюваність.

Зміна структури злочинності, поява організованих злочинних формувань, особливого типу злочинця, що поєднує в собі високий інтелект та загальнокримінальні риси, цілеспрямованість, потребують розробки нових тактичних прийомів з урахуванням виду вчиненого злочину, структурних та психологічних особливостей.

Проведені дослідження ілюструють розвиток криміналістичної тактики через зв'язок з методиками розслідування нових видів злочинів.

Мобільність діючого законодавства впливає на динамічність криміналістичної тактики. Так, ст. 63 Конституції України передбачає, що особа не несе відповідальності за відмову від дачі свідчень або пояснень по відношенню до себе, членів родини або близьких родичів, коло яких встановлюється законом. Не роз'яснення особі даного конституційного положення тягне за собою відсутність доказової сили одержаної інформації. Включення цього положення в тактичні рекомендації стає актуальним.

Динамічність не слід розглядати як простий лінійний процес. В реальних складних системах можуть поєднуватися суперечні тенденції. Оцінка того чи іншого явища чи процесу як прогресуючого залежить не лише від значення певних параметрів, але й від того, з яких позицій, з якою системою цінностей розглядається це явище. Тому критичне відношення вчених до деяких тенденцій вказує на те, що криміналістична тактика – система прогресуюча, динамічна.

У четвертому підрозділі розглядається принцип моральності криміналістичної тактики.

Це положення витікає з демократичних принципів кримінально-процесуального законодавства та конституційних гарантій.

Законність та моральні вимоги тісно взаємопов'язані в сфері судочинства, де порушення моральних, етичних засад зумовлює порушення вимог закону.

Кримінально-процесуальний закон в ряді статей, що відносяться, голов-

ним чином, до проведення окремих процесуальних дій, передбачає перелік заборон, котрі виражають вимогу дотримання моральних засад.

Морально-етична категорія трансформувалась в нематеріальне і невіддільне благо, яке охороняється кримінальним, адміністративним та цивільним правом.

Принцип моральності процесу розслідування завжди приваблював юристів. Історія розвитку цього принципу знає декілька його основних різновидностей відповідно основним суспільно-економічним формаціям, бо кожна суспільна форма власності викликала до життя і свою теорію моралі. Але до теперішнього часу не розроблена система положень, на базі яких у працівників правоохоронних органів формувався б вірний морально-правовий світогляд. Професійна етика знаходиться в стадії формування.

Розділ 4. “Функції криміналістичної тактики” складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі описується пізнавальна функція криміналістичної тактики.

Згідно з вимогами Указу Президента України від 5 серпня 1996 р. №628 “Про додаткові заходи щодо укріплення законності і правопорядку” Кабінетом Міністрів України розроблена Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996 – 2000 роки, в якій передбачено удосконалення практичної діяльності правоохоронних органів.

Діяльність в широкому сенсі слова – різного роду активність, спрямована на досягнення певної мети. При цьому існує зовнішня, внутрішня, практична та теоретична діяльність. З точки зору творчої ролі виділяють непродуктивну, спрямовану на одержання відомого результату відомими засобами, і продуктивну, творчу діяльність, котра переслідує мету розробки нових засобів для досягнення нових цілей.

Судово-слідча діяльність має шість основних аспектів: пізнавальний, реконструктивний, комунікативний, організаційний, виховний, посвідчуючий.

Пізнавальна діяльність полягає в збиранні вихідної інформації про злочин, необхідної для рішення процесуальних задач.

Реконструктивна діяльність має сенс в поточному та завершальному аналізі зібраної інформації, обґрунтуванні та висуненні на базі її аналізу опертивно-розшукових, слідчих та судових версій.

Комунікативна діяльність полягає в одержанні необхідної інформації безпосередньо завдяки спілкуванню з людьми.

Пізнавальна функція кримінологічної тактики полягає в тому, що її

прийоми і рекомендації спрямовані на встановлення об'єктивної істини шляхом одержання повної інформації щодо об'єкту дослідження; в рішенні міркувальних завдань, що пов'язані з обґрунтуванням та побудовою версій, організацією та плануванням розслідування.

Цінність тактичних прийомів в пізнанні як процесі одержання знань полягає в тому, що їх використання сприяє встановленню істини по справі.

У другому підрозділі з'ясовується сутність прогностичної функції.

Прогнозування – різновид наукового передбачення, дослідження перспектив будь-якого явища. Прогнозування складає одну з засад управління

Можливості прогнозування в криміналістиці зумовлені рівнем розвитку науки. Оскільки розслідування злочинів є керованим процесом, то розробка його наукових засад зумовлює конструювання таких науково обґрунтованих тактичних прийомів, використання яких дозволило б слідчому опередити в міркуваннях і поведінці осіб, чий інтереси суперечать інтересам встановлення істини.

Опереджування подій – одне з основних правил криміналістичної тактики. Роздуми, пов'язані з імітацією думок і дій противника та аналізом власних роздумів і висновків, в психології називаються рефлексією, а процес передачі засад для прийняття рішення одним з суперників другому – рефлексивним управлінням.

Прогнозування без використання засобів управління називається пошуковим. Одержання даних про особу: бесіда, спостереження – це тактичні прийоми пошукового прогнозування. Мета такого прогнозування – виявлення перспектив рішення тактичних ситуацій.

Нормативне прогнозування полягає в визначенні можливих шляхів рішення на базі заданих критеріїв (психологічний реагент, рефлексія, звернення до закону).

Мета розслідування – встановлення істини за допомогою фактів. Пізнання охоплює весь процес доказування. А пошук – один з методів пізнання.

Аналіз анкетування слідчих працівників дозволяє зробити висновок стосовно того, що прогностична функція криміналістичної тактики ігнорується: 70% слідчих вказали на організаційну функцію, 20% – на пізнавальну, лише 10% – на прогностичну.

Недостатнє знання функцій криміналістичної тактики призводить до помилок, що знижують якість розслідування.

Третій підрозділ присвячений організаційній функції криміналістичної

тактики.

Діяльність слідчого по розслідуванню злочину носить складний і творчий характер, тому організація розслідування – один з найважливіших напрямків слідчої діяльності.

Основними формами структури організації розслідування є: а) одноособне розслідування злочину (ст. 114 УПК України); 2) бригадний метод розслідування (ст. 119 УПК); 3) розслідування слідче-оперативними групами найбільш складних злочинів.

До організаційних заходів відносять використання допомоги експертів та спеціалістів.

Основним методом організаційно-керівної діяльності є планування розслідування. “Організація розслідування злочину” ширше по логічному обсягу та змісту поняття “планування”, оскільки включає створення функціонуючої системи (бригади, групи), забезпечення взаємодії з учасниками розслідування, матеріально-технічне забезпечення.

Планування – це міркування, спрямоване на основі аналізу та оцінки первинної та послідувочої слідчої інформації на обґрунтування загальних та часткових версій, вибір оптимальних слідчих дій для перевірки версій.

У висновках, якими завершується дисертація, в скороченій формі підводяться підсумки дослідження. Автор висловлює пропозиції:

1. Алгоритмізація тактичних прийомів (створення типових програм) з урахуванням різноманітних слідчих та судових ситуацій з метою впровадження в практику розслідування та судового розгляду.

2. Розробка криміналістичної тактики проведення процесуальних дій, особливості яких зумовлена методикою розслідування окремих видів злочинів.

3. Розробка тактики проведення оперативно-розшукових заходів, результати яких можуть бути визнані судом в якості доказів.

4. Узгодженість законодавства України з міжнародними актами в питаннях заборони використання нетрадиційних методів в криміналістичній тактиці.

5. Удосконалення учбового процесу в вищих юридичних закладах – введення спецкурсу “Криміналістична прогностика”.

Основний зміст дисертації викладено в публікаціях:

1. Ахтырская Н.Н. Тактика взаимодействия следователя и эксперта. // Законодательство Украины: состояние, проблемы, перспективы. Сб. научн. трудов. – Харьков: Украин. госуд. юрид. академия. – 1994. С. 121 – 122.

2. Ахтырская Н.Н. Принцип научности в следственной тактике. // Проблемы провадження правових реформ в Україні: Збірник наукових праць. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 1996. С. 142 – 146.

3. Ахтырська Н.М. Криміналістична тактика у методиці розслідування економічних злочинів. // Вісник Академії правових наук України. – Харків, “Право”. – 1997. – № 4 (11). С. 163 – 164.

4. Ахтырская Н.Н. Допустимость и правомерность психологического воздействия в следственной практике. // Современные достижения науки и техники в борьбе с преступностью: Тезисы научно-практической конференции. – Минск: Мин. юстиции Республики Беларусь. – 1992. С. 71 – 72.

5. Ахтырская Н.Н. Современные тенденции развития криминалистической тактики. // Правовое регулирование государственного строительства в Украине и проблемы совершенствования законодательства: Краткие тезисы докл. и науч. сообщ. межрегион. науч. конф. молод. ученых и соискателей. – Харьков: Украинская юридическая академия. – 1992. С. 97 – 98.

6. Ахтырская Н.Н. Особенности следственной тактики при расследовании экономических преступлений, совершаемых организованными группами. // Теневая экономика, проблемы борьбы с организованной преступностью и коррупцией в сфере экономики: Сборник материалов «круглого стола». – Луганск: РИО МВД Украины. – 1997. С. 161 – 163.

7. Ахтырська Н.М. Психологічні особливості слідчої тактики при розслідуванні злочинів, учинених організованими групами. // Становлення правової системи демократичної України та юридична наука: Короткі тези доп. та наук. повідомлень наук. конф. молод. учених та аспірантів 16 – 17 червня 1998 р. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 1998. С. 58 – 60.

Ахтырська Наталія Миколаївна.

Криміналістична тактика: принципи і функції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. – Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза.

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харків, 1998.

Досліджуються питання криміналістичної тактики. Розглядаються проблеми принципів та функцій криміналістичної тактики, їх наукове обґрунтування, історичний аспект, узгодженість з вимогами українського та міжнародного законодавства, практичне застосування. Вносяться пропозиції

щодо алгоритмізації тактичних прийомів, розробки нових тактичних прийомів відносно методик розслідування окремих видів злочинів.

Ключові слова: криміналістична тактика, принципи, функції, тактичні прийоми, слідчі ситуації, законність, динамічність, планування, прогнозування.

Ахтырская Наталья Николаевна.

Криминалистическая тактика: принципы и функции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук за специальностью 12.00.09. – Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза.

Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 1998.

Исследуются вопросы криминалистической тактики. Рассматриваются проблемы принципов и функций криминалистической тактики, их научное обоснование, исторический аспект, согласованность с требованиями украинского и международного законодательства, практическое применение. Вносятся предложения по алгоритмизации тактических приемов, разработки новых тактических приемов в соответствии с методиками расследования отдельных видов преступлений.

Ключевые слова: криминалистическая тактика, принципы, функции, тактические приемы, следственные ситуации, законность, динамичность, планирование, прогнозирование.

Akhtirskaya Nataliya Nikolayevna.

The criminalistic tactics: principles and functions. – Manuscript.

The dissertation for the competition for scientific degree of Candidate of Sciences (Law), specialty 12.00.09. – criminal procedure, criminalistic and judge expertise.

The National Juridical Academy of Ukraine named after Yaroslav Moudriy, Kharkov, 1998.

The author analyzed the questions of the criminalistic tactics. The problems of principles and functions of criminal tactics are being regarded, then scientific grounds, historical aspect, then accordance to the international and Ukrainian legislature, their practical appliance. In this dissertation noted proposes about algorithmisation, also noted about elaboration of the new tactics receptions in the correspondence methodology of certain kinds of crimes investigation.

The key words are: criminalistical tactics, principles, functions, tactics recep

tions, inquest's situations, legality, dynamic, planning, forecasting.